

ФОРМУВАННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

В статті розглянуто сутність поняття «власний капітал підприємства». Розкрито особливості формування окремих складових власного капіталу на підприємствах. Проведено аналіз формування власного капіталу на вітчизняних підприємствах.

Ключові слова: власний капітал підприємства, зареєстрований (пайовий) капітал, капітал у дооцінках, додатковий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток (непокритий збиток), неоплачений капітал, вилучений капітал.

S.M. KSONDZ

Khmelnitsky National University

THE FORMATION OF PRIVATE CAPITAL OF DOMESTIC COMPANIES

The paper considers the essence of the concept of equity of the company. The features of formation of separate components of equity in the workplace were presented. The analysis of the formation of equity in domestic enterprises was made in the article. On the basis of this research we identified certain changes in equity balance of domestic enterprises. Enterprises need to learn how to effectively use their own capital, which should, on the one hand, to obtain the greatest profit, i.e. to maximize the return on equity, and on the other hand not to lose financial stability, to remain solvent.

Keywords: equity company, share capital, additional paid-in capital, reserve capital, retained earnings (accumulated deficit), unpaid capital, capital removed.

Вступ. Власний капітал є економічною категорією, яка поширена в фінансах підприємств. Власний капітал становить фінансову основу створення і розвитку підприємства будь-якої форми власності та організаційно-правової форми. Процес інвестування власного капіталу й залучення позикових коштів для отримання позитивного фінансового результату лежить в основі фінансової діяльності усіх господарюючих суб'єктів.

Склад, структура і ефективність використання власного капіталу підприємства є найсуттєвішими показниками, що визначають фінансовий стан підприємства. Можна стверджувати, що дана проблематика є вкрай важливою та набуває особливої вагомості, оскільки визначається розглядом ряду практичних завдань, спрямованих на стале функціонування підприємства.

Аналіз останніх публікацій. Слід зауважити, що категорія «власний капітал» підприємства завжди була в центрі уваги економістів. Дослідженням його сутності як економічної категорії в теоретичному і практичному аспектах, його формуванням та використанням на підприємстві займалися вітчизняні та зарубіжні вчені. В сучасних умовах найбільш відомими розробками, присвяченими проблемам власного капіталу підприємства, є праці М. Алексєєнка, М. Білик, І. Бланка, Ю. Брігхема, О. Василик, Ю. Воробйова, А. Даниленко, О. Єфимової, А. Загороднього, В. Ковальова, І. Лютого, С. Науменкової, В. Опаріна, К. Павлюка, А. Поддєрьогіна, О. Романенко, В. Савчука, О. Терещенка, В. Федосова, В. Шелудько, Д. Ван Хорна, Дж. Шима та інших учених-економістів. Однак ряд питань вимагають нового осмислення та вирішення в теорії і практиці фінансів підприємств.

Метою даної статті є дослідження теоретичних та практичних аспектів економічної сутності й особливості формування власного капіталу на підприємстві за сучасних умов розвитку.

Виклад основного матеріалу. Власний капітал є основою для початку і продовження господарської діяльності будь-якого підприємства. Він є одним із найістотніших і найважливіших показників діяльності господарюючого суб'єкта.

Власний капітал підприємства утворюється за рахунок особистої участі власників у його формуванні. При цьому, створюючи капітал підприємства, власник частково втрачає прямий зв'язок з капіталом, і він фактично стає власним капіталом господарюючого суб'єкта, а не власника.

Відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», власний капітал – це частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань [1].

Власний капітал – це власні джерела фінансування підприємства, які без зазначення строку повернення внесення його засновниками, учасниками або суми реінвестованого чистого прибутку нагромаджені протягом строку існування підприємства [3].

Власний капітал підприємства – це фінансові ресурси, які воно вкладає для організації і фінансування господарської діяльності [5].

Відмітимо, що власний капітал на підприємстві утворюється двома шляхами:

- внесенням власниками підприємства грошових коштів та інших активів;
- нагромадженням суми доходу, що залишається на підприємстві.

Згідно з НП(С)БО 1, склад і структуру власного капіталу підприємства відображено в Балансі (Звіті про фінансовий стан).

Відповідно до Наказу № 627 «Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів

Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку» від 27.06.2013 р. внесено суттєві зміни до Плану рахунків та Інструкції про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затвердженому Наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 року № 29 [2].

Згідно зі змінами, які відбулися в вітчизняному законодавстві до власного капіталу відносять: зареєстрований капітал, капітал в дооцінках, додатковий капітал, інший додатковий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток (непокритий збиток), неоплачений капітал, вилучений капітал. Такий склад власного капіталу відображає наявність його частини, інвестованої засновниками у момент створення підприємства, та частини, одержаної в результаті ефективної діяльності, насамперед нерозподіленого прибутку, суми дооцінки необоротних активів і фінансових інструментів, а також додаткового капіталу [2].

Варто відмітити, що змінено назву «Статутний капітал» на «Зареєстрований (пайовий) капітал», в якому відображається узагальнена інформація про стан і рух статутного й іншого зареєстрованого капіталу, пайового капіталу підприємства відповідно до законодавства і установчих документів, а також внесків до оголошеного, але ще не зареєстрованого статутного капіталу [1].

Необхідно зауважити, що відбулася зміна назви «Пайовий капітал» на «Капітал у дооцінках», а також пройшли зміни і в призначенні. Дану складову власного капіталу використовують для узагальнення інформації про дооцінки (уцінки) необоротних активів і фінансових інструментів, які відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку відображаються у складі власного капіталу і розкриваються у звіті про фінансові результати (звіті про сукупний дохід). Залишок на цьому рахунку зменшується у разі уцінки та вибуття зазначених активів, зменшення їх корисності тощо [1].

Додатковий вкладений капітал відображає наявність і рух в акціонерних підприємствах так званого емісійного доходу, тобто різниці між продажною і номінальною вартістю випущених акцій.

Використання коштів додаткового капіталу відбувається, якщо сума дооцінки основних засобів, інших необігових матеріальних активів і нематеріальних активів переноситься до зареєстрованого (пайового) капіталу або, якщо прийнято рішення про перереєстрацію зареєстрованого (пайового) капіталу і він збільшується за рахунок будь-яких активів, вартість яких відображена в додатковому капіталі.

Резервний капітал утворюється на підприємствах завдяки чистому нерозподіленому прибутку на умовах, зафіксованих в установчих документах. Ці кошти використовують у тому разі, коли потрібні витрати не покриваються наявним нерозподіленим прибутком, а також на покриття різниці між номінальною і продажною ціною випущених акцій. За рахунок резервного капіталу підприємство може покрити збитки від своєї господарської діяльності, а також збільшити зареєстрований (пайовий) капітал. Згідно із законодавством України на кожному підприємстві, заснованому у формі акціонерного товариства, повинен бути сформований резервний (страховий) капітал, розмір якого не може бути меншим за 25 % зареєстрованого (пайового) капіталу підприємства. Розмір щорічних відрахувань у резервний капітал не може бути меншим за 5 % суми чистого прибутку підприємств.

Неоплачений капітал – це сума заборгованості власників (акціонерів, учасників) господарських товариств будь-якого типу за внесками до зареєстрованого (пайового) капіталу. Ця сума вираховується при визначенні підсумку власного капіталу; її динаміка характеризує покриття зареєстрованого (пайового) капіталу підприємства реальними фінансовими ресурсами, які надійшли від власників.

Варто зауважити, що особливості формування окремих складових власного капіталу підприємств зумовлюються нормами законодавства щодо організаційно-правових форм підприємств та форм їх власності, а також щодо порядку формування і руху власного капіталу.

На рисунку 1 відображено динаміку формування власного капіталу підприємств за видами економічної діяльності протягом 2009–2013 років.

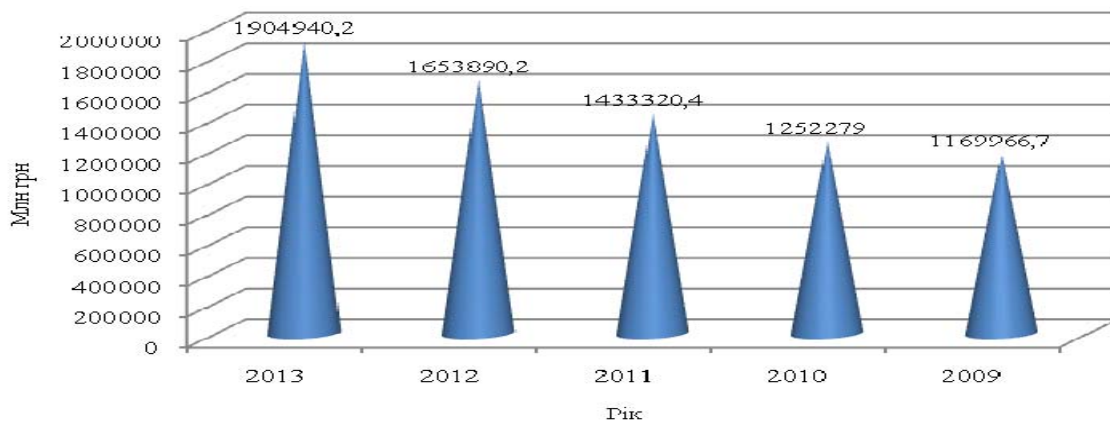

Рис. 1. Динаміка формування власного капіталу на підприємствах України протягом 2009–2013 років

З рисунку слідує, що протягом досліджуваного періоду вартість власного капіталу зберегла тенденцію до скорочення. В 2013 році власний капітал порівняно з 2009 роком зріс на 734973,5 млн грн.

**Динаміка формування власного капіталу на підприємствах України
за видами економічної діяльності протягом 2009-2013 років**

У млн грн.

Показник	2009	2010	2011	2012	2013
Усього, власний капітал, у тому числі	1169966,7	1252279	1433320,4	1653890,2	1904940,2
сільське, лісове та рибне господарство	62532,4	70805,4	96293,4	123446,3	148147,8
промисловість	397952,6	401121	424868,9	526118,5	680359,3
будівництво	27701,5	28387,8	25365,9	27031,3	29522,5
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	70917,6	73638	89170,8	103240,2	106525,9
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	111500,6	118286,5	105388,6	162779,5	173184,5
тимчасове розміщування й організація харчування	7047,5	10691,4	11427,6	11791,4	12394,5
інформація та телекомунікації	38746	47354	48952,7	45560,2	41368
фінансова та страхова діяльність	75326,8	80397	177294,8	213060,7	227170,3
операції з нерухомим майном	113099,8	120939,5	143534,7	139040,8	142620,7
професійна, наукова та технічна діяльність	116952	123579,5	124225,4	133334,5	143877,9
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	128786	156875	158952	152896,2	183342,3
освіта	1311,1	1387,7	1445,3	1574	1651
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	4154,6	4257,8	4788,3	5091,9	5392,9
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	13357,9	13941,1	20084	7382,6	7852,8
надання інших видів послуг	580,3	617,3	1528	1542,1	1529,8

З таблиці слідує, що протягом досліджуваного періоду найбільшими темпами власний капітал зростав на господарюючих суб'єктах, які займаються фінансовою та страховою діяльністю. В 2013 році вартість власного капіталу відносно 2009 року на цих підприємствах зросла на 151843,5 млн грн, або втричі.

Значними темпами відзначається зростання власного капіталу і на підприємствах зайнятих сільським, лісовим та рибним господарством, а саме на 85615,4 млн грн, або 137,0%.

На промислових підприємствах власний капітал в 2013 році відносно 2009 року збільшився на 282406,7 млн грн, або 71,0%.

Значні темпи зростання власного капіталу протягом досліджуваного періоду спостерігається й за іншими підприємствами України за такими видами економічної діяльності, як будівництво – на 1821,0 млн грн, або 6,0%; оптова та роздрібна торгівля – на 35608,3 млн грн, або 50,2%; транспорт, поштове господарство – на 61683,9 млн грн, або 55,3%; тимчасове розміщення і організація харчування – 5347,0 млн грн або 75,9%; інформація та телекомунікації – на 2622,0 млн грн, або 6,8%; операції з нерухомим майном – на 29520,9 млн грн, або 26,1%; професійна, наукова та технічна діяльність – на 26925,9 млн грн, або 23,0%; освіта – на 339,9 млн грн, або 25,9%; охорона здоров'я – на 1238,3 млн грн, або 29,8%.

Варто відмітити, що зростання власного капіталу протягом 2009–2013 років спостерігається за всіма видами економічної діяльності, крім мистецтво, спорт, розваги та відпочинок.

В таблиці 2 відображено склад власного капіталу підприємств України за видами економічної діяльності протягом 2009–2013 років.

Таблиця 2

**Склад власного капіталу підприємств України
за видами економічної діяльності протягом 2009-2013 років**

У млн грн.

Показник	Рік				
	2009	2010	2011	2012	2013
Власний капітал, в тому числі	1169966,7	1252279	1433320,4	1653890,2	1904940,2
зареєстрований капітал (пайовий)	652174,9	705923,8	764592,1	842628,1	909643,1
додатковий капітал	520739,2	593540	720132,9	785563,5	992749,3
резервний капітал	34783	35498,1	39857,8	43977,2	47137,4
нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	63221,9	11137,1	3586,2	77561,7	57015
неоплачений та вилучений капітал	(100952,3)	(93820)	(94848,6)	(95840,3)	(101604,6)

З таблиці 2 слідує, що протягом досліджуваного періоду склад власного капіталу підприємств України за видами економічної діяльності був однаковим. Варто відмітити, що значними темпами спостерігається зростання зареєстрованого капіталу, а саме на 257468,2 млн грн, або 39,5%; додаткового

капіталу – на 472010,1 млн грн, або 90,6%, резервного капіталу – на 12354,4 млн грн, або 35,5%.

Протягом 2009–2013 років спостерігається скорочення вартості нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) на 6206,9 млн грн, або 10,0%.

Найбільшу частку в структурі власного капіталу в 2013 році займає додатковий капітал – 52,1%, в 2012, 2011, 2010 та 2009 роках зареєстрований пайовий – 51,0%, 53,3%, 56,4%, 55,7% відповідно.

Ми можемо стверджувати, що в структурі власного капіталу підприємств України за видами економічної діяльності спостерігаються позитивні зміни.

Висновки. На основі проведеного дослідження ми виявили певні зміни в складі власного капіталу балансу вітчизняних підприємств. Порівнявши склад власного капіталу поточного року із попередніми і побачили такі зміни, що статутний капітал і пайовий капітал став як однією складовою, який отримав назву: «Зареєстрований (пайовий) капітал», а додатковий капітал навпаки розділюється і формується як «Капітал у дооцінках» і «Додатковий капітал».

Варто зазначити, що підприємствам необхідно навчитися ефективно використовувати власний капітал, який полягає, з одного боку, в тому, щоб отримати як найбільший прибуток, тобто максимізувати рентабельність власного капіталу, а з іншого – не втратити фінансової стійкості, залишитися платоспроможним. Використання лише власного капіталу підприємства робить його стан абсолютно стійким, але зводить до мінімуму рентабельність власного капіталу, а отже, і доходи власників підприємства.

Література

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [Електронний ресурс] : наказ : затв. Міністерством фінансів України 07.02.2013 № 73, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 28.02.2013 р. за № 336/22868. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

2. Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку [Електронний ресурс] : наказ : затв. Міністерством фінансів України 27.06.2013 р. № 627, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 25.07.2013 р. за № 1242/23774. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

3. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський управлінський облік : навч. посіб. / Ф. Ф. Бутинець, Л. В. Чижевська, Н. В. Герасимчук. – Житомир : ЖІТІ, 2006. – 448 с.

4. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність : підручник / Н. М. Ткаченко. – [6-е вид., перероб. і допов.] – К. : Алерта, 2013. – 982 с.

5. Чеснакова Л. С. Бухгалтерський облік : навч. посіб. / Л. С. Чеснакова, А. В. Алексєєва, В. В. Масалітіна ; за заг. ред. Л.С. Чеснакової. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 397 с.

References

1. Natsionalne polozhennia (standart) bukhgalterskoho obliku 1 «Zahalni vymohy do finansovoi zvitnosti», zatverdzheno Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy 07.02.2013 № 73, zareiestrovano v Ministerstvi yustytsii Ukrainy 28.02.2013 r. za № 336/22868. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

2. 2. Nakaz «Pro zatverdzhennia Zmin do deiakykh normatyvno-pravovykh aktiv Ministerstva finansiv Ukrainy z bukhgalterskoho obliku», zatverdzheno Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy 27.06.2013 r. № 627, zareiestrovano v Ministerstvi yustytsii Ukrainy 25.07.2013 r. za № 1242/23774. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

3. Butynets F. F. Bukhgalterskyi upravlinskyi oblik : navch. posib. / F. F. Butynets, L. V. Chyzhevska, N. V. Herasymchuk. – Zhytomyr : ZhITI, 2006. – 448 s.

4. Tkachenko N. M. Bukhgalterskyi finansovyi oblik, opodatkuvannia i zvitnist : pidruchnyk / N. M. Tkachenko ; [6-te vyd., pererob. i dopov.] – K. : Alerta, 2013. – 982 s.

5. Chesnakova L. S. Bukhgalterskyi oblik : navch. posib. / L. S. Chesnakova, A. V. Aleksieieva, V. V. Masalitina; za zah. red. L.S. Chesnakovoi. – K. : Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, 2009. – 397 s.

Рецензія/Peer review : 4.9.2014 р. Надрукована/Printed : 23.09.2014 р.
Рецензована редакційною колегією